

BABEL

Tahar Ben Jelloun

**Mierea
și amarul**

Traducere din limba franceză de

MIHAELA STAN

NEMIRA

I

MOURAD

Locuiesc într-un subsol atât de jos, încât uneori mi se întâmplă să-l confund cu un mormânt. Este frig, ceea ce îmi convine vara și mă enervează iarna, mai ales că acest anotimp, în Tanger, este foarte umed. Deasupra avem o casă, construită într-o vreme în care totul mergea bine și în care eu și soția mea eram destul de încrezători în viitor. Eram proști și nu știam. Eram chiar fericiți și nu ne dădeam seama de norocul nostru.

Etajele de sus sunt închise sau, mai degrabă, interzise. Camerele de zi și dormitoarele sunt mobilate, perdelele trase, covoarele întinse și fixate pe podea. Din când în când, pisicile vin aici să-și facă nevoile. Aflăm după miros. Nu primim deloc vizite, nimeni nu a fost invitat vreodată la etaj. Așa stau lucrurile și nu vreau să deschid subiectul

ăsta cu soția mea. Am învățat că nu trebuie să discutăm despre anumite decizii absurde. Așadar, trăim, dacă putem numi asta a trăi, în patruzeci și nouă de metri pătrați. Fără ferestre. Lumina intră pe ușă sau prin lucarna bucătăriei.

Ne-am stabilit aici cu câteva luni înainte de tragedie. Pedepsiți. De acum înainte, ne îngropăm în acest subsol pe care eu îl numesc adesea „pivnița“.

Salteaua mea nu este foarte groasă. Mă mulțumesc cu ea; chiar m-am obișnuit. Sunt scund și destul de slab. Cea a soției mele pare mai comodă. Fiecare dintre noi stă într-un colț. Cinci metri ne despart. Uneori, mii de metri se întind între noi.

Bucătăria și baia sunt de cealaltă parte. Restul spațiului îl numim „salonul TV“, acolo se află cele două televizoare ale noastre. Fiecare cu al lui, în măsura în care nu avem aceleași gusturi. Echipați cu căști, urmărim diferite programe. Soției mele îi plac serialele turcești și braziliene dublate în araba dialectală. Eu mă uit la filme clasice și la niște talk-show-uri politice. Uneori, adoarme și casca îi cade. Mă ridic și sting televizorul. A doua zi, îmi reproșează că din cauza mea a pierdut sfârșitul episodului.

De când m-am pensionat, încerc să nu mor. Mă întreb serios de ce rezist. Bucuriile mele sunt atât de rare. Amintirile mele sunt obosite și fac un efort să nu le mai chem, să nu mă refugiez în ele. Învăț să fiu precaut în privința lor.

Sunt ceea ce pot să fiu. Nu foarte mult. Am încercat să închid rana, nu să o șterg, dar măcar să o țin departe de mine, de noi.

Uneori, mă uit fix într-un punct din acest subsol. Vederea mi se tulbură. Totul devine neclar. Ceea ce mă înconjoară mă apasă și mă întristează profund. Acest loc este mult prea mare pentru a servi drept mormânt. Am văzut deunăzi la ce se redusese trupul prietenului meu din copilărie când a fost pus în mormânt. Trebuie să fi cântărit mai puțin de patruzeci de kilograme. L-au așezat pe partea dreaptă, ca și cum ar fi dormit. Giulgiul prea alb era pătat de pământ negru. Un lucru mic acoperit de alb și de pământ. Seara mi-a fost greu să adorm.

Suntem îngropați sub această casă care, văzută din exterior, oferă totuși imaginea unei frumoase reușite. Casa ne strivește. Casa ne sfidează. Casa ne omoară încet. A fost scena fericirii noastre scurte și a nenorocirii noastre permanente. Soția mea vorbește despre casă ca și cum ar fi o bătrână rea care ne poartă pică. Zice: „Șandramaua asta o să ne vină de hac până la urmă; se înverșunează împotriva noastră; are un demon în ea...”

Într-o zi am găsit cărămizi în mica noastră grădină. Soția mea a început să strige: „Casa ne vorbește, ne trimite mesaje. Ce mai vrea de la noi?”

Cu greu am liniștit-o: „Ba nu, vecinii fac niște lucrări și trebuie să fi scăpat niște cărămizi”.

Când vine noaptea, casa se odihnește. Pereții nu se mai clatină. Tavanul nu se mai mișcă. Dar casa ne posedă așa cum pune un spirit stăpânire pe tine. Soția mea a agățat talismane în toate camerele. Toarnă în colțuri lapte de vacă proaspăt și arde tămâie adusă din sudul țării. Toate astea pentru a alunga deochiul și nenorocirea.

Ar fi trebuit să părăsim această casă, să o scoatem la vânzare și să ne instalăm într-un apartament mai practic din centrul orașului. Dar ceva m-a împiedicat, mai ales soția mea. Pe mine mă ia oboseala doar la gândul mutatului. Un văr de-ai mei a murit chiar a doua zi după o mutare grea și dureroasă. Știu, obiectele, lucrurile sunt rele.

Încerc să ies în oraș în fiecare dimineață. Mă întâlnesc la Café Ibéria cu foștii mei colegi de birou. Nu-mi sunt chiar prieteni, mai degrabă cunoștințe. Ne leagă un secret, o practică nedemnă. Ne luăm o cafea la pahar, vorbim despre ultimele evenimente din țară și privim cum trec oamenii. Spunem că Marocul s-a schimbat și că nu mai reușim să-l înțelegem. De exemplu, numărul fetelor și al femeilor care poartă vâl creștere întruna. „Ai zice că asta e moda, toate femeile sunt acoperite, de la mame la târfe!“, a exclamat la un moment cel poreclit Rubio.

M-am născut la câțiva ani după ce țara mea și-a câștigat independența. Tata îmi povestea cât de splendidă a fost epoca în care Tangerul era un oraș internațional. Tata lucra la hotelul El Minzah. Un palat mitic, faimos datorită clientelei sale care venea din toate colțurile lumii. Pe pereții barului erau fotografiile cu vedete de cinema și cântăreți celebri, unele cu autograf pentru tatăl meu. Rock Hudson, Elizabeth Taylor, Victor Mature, Louis Jourdan, Léo Ferré, Charles Aznavour, Gilbert Bécaud etc.

Cred că tata a fost șef de personal sau adjunctul directorului, în orice caz, ocupa o poziție importantă. De multe ori, ne aducea cadourile pe care i le dădeau clienții. Îmi amintesc că am primit un stilou negru frumos, cu tot cu

călimară. Sora mea a primit odată o eșarfă foarte frumoasă. De asemenea, uneori tata ne dădea bani de buzunar în valută străină, dolari, lire italiene, lire englezești. Mă distram ducându-mă să le schimb în pesete pe strada Siaghine. Nu știam că banii se schimbă.

El Minzah era sufletul orașului. La intrare, doi bărbați de culoare, îmbrăcați în haine tradiționale roșii, stăteau ca niște statui. Într-o zi l-am întrebat pe tata de ce sunt negri. „Sunt urmașii foștilor sclavi; directorul hotelului e un englez care a lucrat în India, el ne impune folclorul ăsta.“

Noi nu aveam voie să intrăm în hotel. Când mama mă trimitea să-i transmit ceva tatei, îl rugam pe portar să-l cheme. El ieșea și-mi cerea să-i spun imediat de ce-l caut.

Îmi plăcea să mă plimb cu vărul meu Rachid, duminica, pe Avenue d'Espagne, în fața mării. Seara, băteam bulevardul. Să bați bulevardul însemna să defilezi pe bulevardul Pasteur. Pășeai cu o anumită nonșalanță, proprie celor din Tanger, de-a lungul acestei străzi unde fetele se afișau în haine elegante. Pe atunci nu se folosea încă verbul „a flirta“, însă scopul defilării era să te faci remarcat de fetele care veneau acolo din aceleași motive ca și noi.

Pe bulevardul Pasteur găseai agenția Air France, magazinele englezești Kent, parfumeria Madini, Librairie des Colonne, cafeneaua Le Claridge și multe buticuri ținute de indieni, care vindeau aparate de fotografiat și tranzistoare.

Mă opream acolo de fiecare dată ca să întreb cât costă un mic tranzistor Philips. Când mi-am luat diploma, am reușit să-l conving pe tatăl meu să mi-l cumpere. Acest radio micuț avea să joace un rol foarte

important în formarea mea culturală. Dormeam cu urechea lipită de carcasa roșie. Ascultam piese de teatru de la Comédie-Française retransmise de Radio France. Urmăream ca un nebun emisiunea-concurs „Quitte ou double“, prezentată de Marcel Fort, mai ales când era cu întrebări despre cinema. Într-o seară am câștigat o sută de mii de franci vechi. Nu participam de-adevăratelea, dar răspundeam la întrebări înaintea concurentului.

Ah, ce miracol al tehnicii! Datorită acestui tranzistor, eu, care am avut o copilărie fără muzică, știam pe de rost cântecele lui Georges Brassens, Jean Ferrat, Léo Ferré, Barbara și Juliette Gréco. Eram imbatabil când venea vorba despre repertoriul lor. Toți au cântat pe versuri de Aragon, Villon, Baudelaire și m-au făcut să iubesc limba franceză.

Îmi amintesc și azi de vremea când nu aveam televizor. Împrumutam cărți de la biblioteca franceză de pe Rue de Fès. Ziua citeam, noaptea ascultam radioul. După-amiaza, aveam sesiune de cinema. Eu și sora mea ne repezeam la Alcazar sau la Capitol să vedem un film, oricare. În cele două săli se proiecta câte un film pe zi. L-am convins pe tata că cinematograful e util pentru cultura mea generală.

Acest Tanger nu mai există. Este normal. Cinematografele s-au închis. Unul a devenit cafenea, celălalt a căzut în ruină. Fetele tinere încă „bat“ bulevardul, dar majoritatea poartă vâl. Și nimeni nu mai folosește aparatul de radio portabil.

După bacalaureat am plecat la Rabat, unde am studiat dreptul și economia. Continuarea s-a dovedit mai puțin strălucitoare, deși am fost fericit la începutul căsniciei.

MALIKA

Azi-diminează, am urcat la primul etaj, am deschis ușa și ferestrele salonului, unde pisicile își făcuseră nevoile. Am curățat totul. Am aerisit toată dimineața. După un timp, nu mai puteam, așa că m-am așezat pe podea, cu spatele sprijinit de canapea. Am închis ochii ca să nu plâng. Soțul meu îmi reproșează adesea că am închis tot ce este construit deasupra subsolului. Pregătisem cu mare grijă acest salon pentru nunta fiicei mele. Mă gândeam la asta de când ea avea doar zece ani. Alesesem țesăturile, covoarele, perdelele. Încredințasem munca asta celui mai bun dărcitor din oraș, faimosul Mohamed-Moshé, cu mamă evreică și tată musulman. Aveam visuri. Îmi imaginam petrecerea și parcă și auzeam muzica. În prezent, salonul servește drept căcăstoaie pentru pisicile vagaboande.

Cei doi băieți ai mei au fost înghițiți de soțiile lor. Unul a emigrat în Canada, celălalt lucrează ca director adjunct al unei fabrici, ceea ce nu-i prea lasă timp să vină să mă vadă. Când îi permite nevastă-sa, trece pe aici în mare viteză, aduce flori și fructe.

Suntem oameni simpli, cinstiți și modești. Da, săraci. Cinstiți? La urma urmei, da. M-am căsătorit cu un bărbat minunat, atent, cinstit, prea cinstit, virtuos. Nu ne-am cunoscut înainte de căsătorie. Am făcut așa cum făceau părinții și bunicii noștri din cele mai vechi timpuri. Mama avea convingerea că asta e garanția unei vieți liniștite și fericite. Dragostea nu vine ca o vijelie. Se construiește în fiecare dimineață. Îi împărtășeam părerea și observam ravagiile dragostei la prima vedere în serialele pe care le urmăream asiduu.

La început, am adoptat un stil de viață foarte simplu. Eram pregătiți pentru fericire conjugală. Speram la ea, o așteptam. Apoi s-a vârat nenorocirea în viața noastră mărunță și tihnită. A fost ca o fatalitate. Un deochi a reușit să intre în casa noastră și să devasteze totul. Am crezut în viață, am crezut în curaj și în răbdare. Dar totul s-a prăbușit în câteva clipe. Sunt superstițioasă, ca mama. Ea îl pomenea mereu pe Profetul nostru preaiubit și îmi spunea că el credea în deochi. Îi sfătuia pe credincioși să iubească înțelepciunea și să respingă invidia. Ochiul invidios, ochiul gelos, ochiul rău ne dă târcoale și, de îndată ce găsește o fisură, pătrunde în intimitatea noastră, în casa noastră, în secretele noastre. Știu, omul este în esență rău, dar, ca o bună musulmană, speram în ajutorul și ocrotirea lui Dumnezeu pentru a trăi în pace. Dumnezeu și Profetul său

ne-au uitat. Sau ne-au pedepsit încă din timpul vieții. Cerul s-a despiciat și un fulger a venit să sfâșie cearșafurile albe ale vieții noastre pașnice. Asta-i tot. Un blestem, o mânie a cerului.

Îmi aduc aminte de vremea când casa tocmai fusese construită. Ne-am pus toate economiile în ea. Ne-au ajutat și familiile noastre. Soțul meu, chinuit de un sentiment de vinovăție moștenit de la părinții săi, îmi zicea: „O cărămidă din două poartă semnul corupției. Într-o zi, casa o să cadă pe noi și o să primim ce merităm“. Încercam să-l conving că țara noastră a introdus corupția în relațiile dintre oameni. Salariile foarte mici ale funcționarilor publici încurajează pe toată lumea să se descurce într-un fel sau altul. Cred chiar că, într-o zi, l-am auzit pe tata amintind ce declarase un ministru puternic: dacă salariile sunt mici, atunci marocanii să se ajute reciproc și să completeze direct ceea ce statul nu le poate oferi funcționarilor publici...

Mesajul era clar, corupția face parte din obiceiurile noastre.

El era înțepenit în principiile lui și recunosc că mi-a fost destul de greu să-l conving să se alătore cohortei uriașe a celor care se împacă până la urmă cu principiile.

Azi-dimineață, aveam inima strânsă. Pentru a-mi potoli durerea, am deschis camera Samiei. Asta nu mi se mai întâmplase de ceva vreme. Lucrurile ei sunt încă acolo. Camera este așa cum a lăsat-o ea în ziua tragediei. Am deschis dulapul. M-am uitat la rochițele ei; am luat una, mi-am lipit-o de față și i-am inspirat mirosul. Mirosul fiicei mele. Parfumul vieții sale. Urmele secretelor ei. Am luat o cămașă și am mirosit-o ca pe o floare. M-am așezat

pe marginea patului și am plâns mult timp. Simțeam că mă ușurează. Inima nu-mi mai era strânsă. Dar tot mă durea, mă durea în adâncul ființei mele.

Nu știu cum fac alții, eu nu reușesc. Sunt zdrobită, amputată, lovită sălbatic, anihilată și trebuie să continui să mă prefac, pretinzând că trăiesc, că-mi tratez bolile, că am grijă de soțul meu care se crede bolnav, că mă gândesc la copiii mei, că-mi imaginez viitorul care va fi plin de goluri. Pământul s-a cutremurat sub picioarele mele și o prăpastie m-a atras în adâncul ei. Mărturisesc că am cedat cu ușurință forței care m-a dus acolo. Mă gândeam că, lăsându-mă în voia ei, acceptând-o fără să mă zbat, aș termina cu suferința.

În momentele de mare luciditate, mă întreb cum oare cuplul nostru, pornit să îmbătrânească în pace și înțelepciune, a devenit o monstruoziitate. Atâta ură, atâta încrâncenare! Nu ne caracteriza. Acum iadul nostru este bine stabilit, s-a adaptat, s-a obișnuit cu stările noastre tot mai rele, s-a acomodat cu maniile noastre, cu slăbiciunile noastre și, de asemenea, cu voința noastră morbidă de a spune rele, de a face rău. Și nu văd cum să procedăm altfel, cum să calmăm situația, cum să redevenim niște oameni normali, iubitori, prietenoși, generoși și, mai presus de toate, fericiți că trăiesc.